

פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע

"פרשת האזינו – שבת שובה – יום הכיפורים"

עורך: הרב יוסף ברנר

לתגובות והצעות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 054 - 8455798 ניתן לקבל את העלון במייל.

והציבו לפני הראי. – ועכשיו ספר לי מה אתה רואה? השיב העשיר – עכשיו – אני רואה את עצמי... אמר לו הרבי: ההבדל בין החלון לראי, כי החלון שקוף הוא, משום כך רואים בו את כל העוברים והשבים, ואילו הראי מצופה הוא בכסף... משום כך אדם רואה בו רק את עצמו...

מסופר על הגה"ק רבי ישראל מסלנט זי"ע שכשבא לפרנקפורט הוזמן אותו הברון רוטשילד, שהיה ירא שמים, לבקר בארמונו. כשעמד להיפרד ממנו, לאחר שתהה על תוכו של הבית ואורחותיו, נפנה רבי ישראל אל הברון ואמר: ימחול נא לי אבל עלי לומר את האמת, שאין אורחו של הבית כל כולו על פי התורה! שאלו הברון בתמיהה ובחרדה: במה, כמה אתה רואה זאת? הדבר פשוט הוא – חיך רבי ישראל – בתורה כתוב: "וישמן ישרון ויבעט" – כשיהודי עולה לגדולה ונעשה עשיר, הריהו בועט בתורה, והריבונות של עולם נשכה מליבו... ואילו אצלך נהפוך הוא: בלי עין הרע אתה עשיר מופלג, ואף על פי כן ביתך בית יהודי כשר לכל דבר, והכול מתנהל בו ברוח ישראל כבא! נו, הרי זה שלא על פי התורה...

שובה ישראל עד ה' אלוקיך (הושע י"ד, י"ב)

הרה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זי"ע אמר: "שובה ישראל". ואם תאמר: כיצד שבים בתשובה, מה נקבל על עצמנו, במה נחייב את עצמנו, באילו גדרים וסייגים? הדבר יובן במשל: אדם יצא מביתו ביום שרב, וביקש להגיע לעיר הסמוכה. הוא התחיל ללכת, והשמש קפחה על ראשו. הוצה נגרה ממנו פלגים פלגים, ברכיו פקו, והמשא הכביד על שכלו. כאשר זכר כמה שעות הליכה לפניו, מה רחוקה הדרך ומה קשה היא, נפלה רוחו בקרבו והוא החליט לשוב על עקבותיו, להמתין לעת אחרת, למוג אויר אחר, להודמנות אחרת. אבל אם הוא חכם, יסיד מלכו את המטרה הסופית, את הדרך הרחוקה, ויאמר לעצמו: בראוני להגיע עתה רק עד העץ ההוא ולחכות בצל. כשיגיע לאותו עץ, ינפש מעט ויאמר: עתה אין רצוני להגיע אלא לאבן ההיא, לשבת עליה. וכך, מנקודה לנקודה, ימצא את עצמו במחוז הפצו. זהו שנאמר: "שובה ישראל". כיצד? התשובה היא: "עד". סמן לעצמך מטרות קרובות, נראות לעין, רק עד שם. מי שיקבל על עצמו ללמוד בציפיות, ללא הסח הדעת, בכל רגעי הלימוד, כל היום כולו, כל ימות השנה, לא ישיג מאומה, שכן ההלמה זאת בעבורו היא בבחינת "על מנת שתעלה לרקיע". אבל אם הוא יציב לעצמו יעד, "עד", ללמוד בציפיות רבע שעה, ואז ינסה להגדיל את המוזה – יצליח ויגיע "עד ה' אלוקיך"...

שובה ישראל עד ה' אלוקיך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה', אמרו אליהם, כל תשא עון וקח טוב, ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד א-ג)

משל יפה שמעתי מהגה"צ רבי יעקב גלינסקי שליט"א – כפרי אחד, היה לו בן בור ובער, שלא יצא מימיו מתחומי הכפר. כשהגיע הבן לפרקו, דיבר בו אביו נכבדות במשפחה כבודה מן העיר הגדולה. ביקשו בני המשפחה לתהות על קנקנו של החתן, והומיניהו לביקור בעירם. אביו, שידע את נפש בנו, שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ, ובילה כל ימיו במהיצת פרות ותרנגולים, החל ללמדו הליכות ונימוסים. "ראה, בני, כאשר תפגוש בהם, ויקדמו את פניך בברכת שלום עליכם, תושיט את ירך ותענה: עליכם שלום, מה שלומכם? כשישאלו אותך כיצד עברה הנסיעה, תאמר: ברוך השם. כשיראו לך את החדר שהקצו בעבורך, תאמר: תודה רבה. כשתלך לנח, תאמר: ערב טוב לכולכם. כשתקום תאמר: צפרא טבא, הערבה עליכם שנתכם?" וכך הלאה, כל מה שאדם מן הישוב אומר ועונה. וברצותו להיות כמוהו שהבן לא יאכזב, לא יכשל בלשונו ולא ינקש בשינונו, הורהו לחזור על תלמודו מאה פעמים ואחד, עד שיהיו הדברים מושגים בפיו, רהוטים ושגורים על לשונו. החתן דגן נסע אל העיר הגדולה והגיע לבית המשפחה, שהיה הומה מכרים וקרובים אשר באו לחוות באורה. הכל הסבו ליד שלחנות ערוכים בכל טוב, והחתן הופיע. הוא ניגש אל

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי (לב.א)

הלכה, אדם מישראל שהיה חושש באזניו מה שיהא מותר לרפואתו בשבת. כך שנו חכמים: כל שספק נפשות דוחה את השבת (מדרש רבה). ונשאלת השאלה מה הקשר והיחס בין הלכה זו לפרשת האזינו? מסביר הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע – יש לומר בדרך רמז: דהנה הפוסקים דנים בשאלה אם מותר לומר וידוי בשבת הואיל ויש לו נחת מכך (דסוף כל סוף) הוא מתוודה על חטאיו ושב בתשובה ודרך העולם כשאדם מתוודה על חטאיו הוא מרגיש יותר קל ופחות כבד בעצמו, או שמכל מקום כיון שמצער אסור? ואם נאמר שאסור, אז לכאורה אפשר גם להסתפק, אם מותר לתלמיד חכם לדרוש בשבת ולהטיף מוסר לקהל ולהטיח בפניהם דברים קשים כגידים, כי הקהל מצטער מכך. אולם "שבת שובה" היא קודם יום הכיפורים, ואינא בספרים שבשבת זו צריך האדם לתקן את אשר קלקל וחילל בכל שבתות השנה, ואם לא עכשיו אימתי, ויש בזה משום פיקוח נפש, ולכן מותר או לעורר את הקהל לתשובה. ויש ללמוד זה ממש רבנו, שלפי "סדר עולם" מת שבת (עין ברא"ש פ' ערבי פסחים), ובאותו יום אמר לישראל כל דברי התוכחות. וזו כוונת המדרש הנ"ל: מכך שמישה רבנו עמד ביום מיתתו ודיבר תוכחתו לישראל כנאמר "האזינו השמים ואדברה", והרי היה זה בשבת – נפשוט גם את הספק ההלכתי הזה: "אדם מישראל שהיה חושש באזניו" – שאינו שומע ברצון דברי תוכחה, האם מותר בשבת זו – שבת שובה לומר בפניו דברי מוסר ותוכחה? והתשובה היא: "כל ספק נפשות דוחה את השבת" כי אם לא עכשיו אימתי...

הצור תמים פעלו (לב.ב)

הרה"ק רבי שמעון מירוסלב זי"ע האריך ימים והגיע לזקנה מופלגת, שאלו אותו תלמידיו, במה הארכת ימים? השיבם הרבי: תמיד קיבלתי הכל באהבה ולא הרהרתי אחרי מעשיו של הקב"ה, שהרי ברור כשמש כי כל מעשי ה' מוצדקים וטובים, אלא כשאדם שואל שאלות ומתלונן, מעלים אותו השמימה ומראים לו: ראה הכל טוב, ובצדק... ואני, אינני מתלונן, לכן לא מעלים אותי להיווכח בצדקת ה'...

מעשה באחד שבא אל החזן איש זי"ע והקשה קושיות על ההשגחה העליונה, בקשר עם השואה הנאצית שניתכה על בית ישראל באירופה. העיר לו החזן איש: מי שאינו מבין במלאכת התפירה, ורואה את החייט כשהוא גוזר וקורע את האריג, חושב כי אותו חייט משחית את הבד – ולאמיתו של דבר אינו אלא מכין בגד חדש...

פעם ישבו לפני הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע שני בעלי בתים והתאוננו על מצבם. שאלם הצדיק: כיצד הייתם אתם נהוגים, לו אתם הייתם מנהיגים את העולם? השיב האחד: הייתי עושה שלא יהיו בעולם עניים ועשירים, אלא לכל בני האדם יהיו בשווה. השיב השני: אני הייתי מבטל את כל המלחמות ומשכין שלום ושלווה בין כל המדינות. ואני – אמר להם הרבי – הייתי עושה בדיוק כפי שזה כעת, כאשר הקב"ה מנהל את העולם. כי אין ספק שכל מעשי השי"ת הם לטובה, בשלימות ובאמת, אלא שהסרה לנו הידיעה וההשגחה בחשבונות של מעלה...

וישמן ישרון ויבעט (לב.טו)

חסיד אחד מתלמידי המגיד הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב זי"ע, אשר היה דל ואביון, החל לעסוק במסחר והתעשר עושר רב. ככל שגדל הונו, כן התרחק החסיד מן המצוות. פעם אחת נכנס המגיד לביתו של התלמיד, ובקש ממנו צדקה בענין חשוב, אולם העשיר התחמק במענות שונות. קרא המגיד לתלמידו כי יבוא ויביט בעד החלון, התקרב העשיר והביט. שאלו הרבי, מה אתה רואה? ענה העשיר, עוברים ושבים. לקח הרבי את העשיר

המחותן, בעל הכית, הושיט ידו ואמר ברהיטות בוטחת: "עליכם שלום, מה שלומכם, ברוך השם, תודה רבה, ערב טוב לכולכם, צפרא טבא, הערבה עליכם שנתכם?" פני המחותן ההוויר, ואילו הנער כבר הושיט ידו לזה שמיימנו, וחזר על הפזמון, ולזה שלידו וחזר עליו שוב, בשמחה ובעלילות. והנאספים נחלקו לשנים: לצחקים ולבוכים... והנמשל: עבודת התשובה לא קלה היא. יש לערוך חשבון נפש, יש לאתר את נקודות המכשול ולראות כיצד מתגברים עליהן, כיצד משפרים דרך ומתעלים. זו עבודה קשה, איטית וממושכת, שתחילתה בחודש אלול, המשכה בימי הסליחות, בעשרת ימי תשובה, ועד ליום הכיפורים בו מסכמים את עבודת ארבעים הימים ביוזמים ובתפילות. אבל אלו הנותרים אדישים ושוי נפש בחודש אלול, בימי הסליחות ובעשרת ימי תשובה, ובאים ביום הכיפורים לערוך "מירוץ תפילות וידידים", חמש תפילות ועשרה ידידים, כמוהם כאותו נער נכער שפתח ואמר בנשימה אחת: עליכם שלום, ערב טוב, בוקר טוב, היו שלום... זהו שאמר הכתוב: "שובה ישראל – עד ה' אלוך" – יש לשוב בתשובה עוד לפני שאתה מתייצב ביום הכיפורים לפני ה' אלוך. קודם כל עליך לערוך חשבון נפש ולדעת "כי כשלת בעוונך" לאחר מכן "קח עמכם דברים", תוכל לבוא ולבקש סליחה ומחילה בתפילות היום הקדוש ובידידיו, ו"אמרו אליו כל תשא עוון". אם כה תעשו – "קח טוב"...

יום הכיפורים

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם.

השרף הקדוש מקוצץ זי"ע נכנס באחד מלילי יום כיפור, כל כולו אש להבה. המוני החסידים שהיו בבית המדרש נתמלאו אימה למראהו הנורא הוד. והוא הוציא מפיו את פסוקו של יום כיפור, כשהוא מופקע על ידו באופן שונה ממשומו של מקרא, וכך קרא: "כי ביום הזה יכפר", (כלשון תמיחה) "עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם"!! אמרו: כל אלו שזכו לשמוע "פשט" חדש זה יוצא מפורש מפיו של השרף הקדוש, היה אותו צו של טהרה עצמית מלווה אותם כל ימיהם...

רמז נפלא כתב הגה"ק רבי חיים פלאגי זי"ע, כי ביום הזה יכפר – ראשי תיבות בכית. מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו – ראשי תיבות חמלתי – רמז למה שכתב הוזהר הקדוש, שבכיה היא סגולה לרחמי שמים, כמו שנאמר "ותרא נער בוכה ותחמול עליו".

באחד מדרושו, מתעבב הגה"ק בעל הנודע ביהודה זי"ע ודן כלשון שנאמר בפסוק זה – "מכל חטאותיכם" – שלכאורה היא תמוהה, שהרי לשון חטא הוא לשון שגגה: וכי יום הכיפורים מכפר רק על השגגות, והלא משנה מפורשת היא בתחילת מסכת שבעות: "על שאר עבירות שבתורה, הקלות וההמורות, הזונות והשגגות, הודע ולא הודע, עשה ולא תעשה, כריתות ומיתות בית דין – שעיר המשתלח מכפר ? אלא, הוא מיישב, הלשון מכל חטאותיכם" שבפסוק זה – כוונתה "לכל חסרונותיכם" (כלומר: כל מה שחסר לכם, שכן חטא משמש גם כלשון חסרון), וזהו כוונת הפסוק, לומר לבני ישראל: גם בעת שתהיו חסרים בית המקדש, כהן גדול, מוכה וקרבתות, ואם כן תסברו שהנכם מהוסרי כפרה, חלילה – גם אז הקב"ה בכבודו ובעצמו יישב למשפט כסא רחמים ותתחטא בפניו כבן המתחטא לפני אביו, כי הקב"ה כביכול יהיה הכהן המכפר עלינו

מי יכול? ומי צריך?

שח הרה"ק בעל האורח ישראל מאפא זי"ע: אלמלי יכולתי, הייתי מבטל את כל התעניות שבשנה – חלושים המה בני ישראל. אין כוונתם להתענות. זולת יום המר "תשעה באב" – מי יכול לאכול בו ? ויום הקדוש "יום כיפור" – מי צריך לאכול בו ?...

כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה, ונכרתה מעמיה.

ידוע משמו של האר"י הקדוש זי"ע, שמי שאינו מוריד דמעות בימים הקדושים, אין נשמתו טובה ח"ו. ביאר את עומק כוונתו הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע: כי בימים אלו שולח ה' יתברך את עזרו מקודש, לעורר מלמעלה את לב איש ישראל, אשר נשמתו קשורה בחלקה העליון, ומה תבוא אליו הבכי, אך מי שאינו בוכה, סימן שכבר נכרת, חלילה, מעין החיים, ושוב אין לו בו שום חלק. ועל פי זה מפרש את כוונת הפסוק "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה, שלא תתעורר ותעונה בכייה לחזור בתשובה, – סימן שכבר "נכרתה הנפש ההיא מעמיה" ממקורה העליון...

כל נדרי.

מידי שנה בשנה, בערב יום כיפור לפני "כל נדרי", ניצב היה הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע, על הבימה, ומכריז את מאמר הו"ל (שבת לד.) "שלושה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם השיכה – עשרתם, ערבתם, הדליקו את הנר..." וכך היה מפרשו "ערב שבת עם השיכה" – בערב יום

הכיפורים שנקרא בתורה "שבת שבתון", עם הערב שמש, צריך כל אדם מישראל להזדרז בתיקון מעשיו לחזור בתשובה שלימה. "לומר בתוך ביתו – "עשרתם!" כבר עברו "עשרת" ימי תשובה, "ערבתם!" – גם "ערב" יום הכיפורים איננו, "הדליקו את הנר" – נרות יום הקדוש כבר הודלקו... עד מתי, אפוא, נדחה את המוטל עלינו לעשות ? על מי מחכים לחזור בתשובה ? אם לא עכשיו אימת?

כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון.

בעל תשובה אחד התאונן מרה לפני הרה"ק רבי ישראל מרודין זי"ע, על כי הרבה לפשוט נגד השם יתברך, וגם אחר שובו בתשובה חזר לפעמים על העבירות, ואיך תקובל עוד פעם תשובתו? נחם אותו הרבי, וכך אמר: בברכת השמונה עשרה ביום הכיפורים אנו אומרים "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון". והרי לפי כללי הדקדוק היה לנו לומר כי אתה "סולח" לישראל "ומוחל" לשבטי ישורון, אלא המילים "סלחן ומחלן" מורות כי הקב"ה רגיל לסלוח ורגיל למחול, כמו שמצינו בגמ' (בבא מציעא דף ג' ל') שדרשו על הפסוק "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעוזב לו עוזב תעוזב עמו (שמות כגה). מפרש שם רש"י – "רובץ" ולא "רבצן" – כלומר שרק במקרה הוא רובץ עתה תחת משאו, ולא "רבצן" שרגיל בכך. ואם כן במקרה שעשה אדם תשובה ונמחל לו, וחזר שוב וחטא, ככל זאת אם חזר שוב בתשובה, סולח לו הקב"ה, כי הוא יתברך "סלחן ומחלן", אומנתו בכך, דרכו תמיד לסלוח ולמחול...

סלחתי כדברך.

בליל יום הכיפורים, לאחר אמירת "כל נדרי", עמד הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע, השתיק את הקהל. וכה הכריז: – רבותי הו"ל אומרים: "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם". ובכן, אומר אני לכם, יהודים יקרים, דבר בשם אומרו: "ויאמר ה' סלחתי כדברך"!!

אתה בחרתנו... ותתן לנו... באהבה את יום הכיפורים.

הרה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זי"ע אמר: אילו היתה נתונה הברירה בידי, הייתי מעדיף שלא למות, כי בעולם הבא אין ימים נוראים, ומה תעשה נשמת אדם מישראל בלי יום כפורים? מה טעם בכלל לחיים בלי תשובה?

ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעונותינו.

בתפילת העמידה של יום כיפור מסיימים אנו את הברכה בנוסח זה: "ברוך אתה ה'... מלך מוחל וסולח לעונותינו..." ולכאורה מהיכן בטוחים אנו שאכן ה' יתברך מוחל לנו באמת? וכי אין זה ברכה לבטלה? אלא מתוך הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע דיש כאן כוונה עמוקה בברכה זו – כשילד קטן רוצה שאביו יתן לו ממתק וכד' אבל אינו בטוח שאביו אכן יתן לו, מה הוא עושה, מתחיל לברך בקול – ברוך אתה ... מלך העולם שהכל... ותיקע צוּק: נו! או!... כלומר, אסור לי להפסיק בין הברכה לאכילתה... באין ברירה, מוכרח האב לתת לו את הממתק. ברור, שאין בדעתו של האב להכשיל את בנו בברכה לבטלה! כן הוא הדבר אצלנו עם ישראל וכך אנו עושים עם אבינו שבשמים. מכרכים אנו בקול רם: "ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעונותינו..." – ומאחר ואין ה' יתברך הפץ להכשיל את כל עם ישראל בברכה לבטלה – מוכרח הוא לוותר ולמחול על כל עונותינו!!

הימים שבין יום כיפור לסוכות.

בוזהר הק' מוכא: שג' ימים אחרי יוה"כ נשאר הארה מיום כיפור ולכן מחמת הארה זו מוחל הקב"ה גם עוונות ישראל בימים אלו, ובערב יום טוב עצמו עסוקים בסוכה ולולב, כך שאין זמן לחטא, ולכן כתוב במדרש (תנחומא אמורא). "ולקחתם לכם ביום הראשון" – ראשון היא לחשבון עוונות. משום שרק אז הוא מתחיל לחשב את העוונות, והקב"ה נותן מתנה לישראל שמוחל עוונותיהם כל אותן הארבעה ימים ואינו מתחיל למנות עוונותיהם אלא מיום ראשון של סוכות.

הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע היה אומר: מכאן ראינו שההכנה למצוה גדולה יותר מעצם קיום המצוה, שהרי ארבעה ימים אלו שבין יום הכיפורים לסוכות שטורדים בהם בהכנות למצות סוכה ולמצות נטילת לולב, לא חשיכו ראשון לחשבון עוונות, ואילו יום הראשון של סוכות שבו מקיימים את המצוות האלו בפועל, חשיכו ראשון לחשבון עוונות...

הגה"ק רבי יהונתן אבישי זי"ע כותב בספרו יערות דבש דבר נפלא: ובארבעה ימים שבין יום הכפור לסוכות אין לו להסמטרא אחרא אחיוה, וגם יום ראשון של סוכות, כי בו אתרונן ולולב מנצחים לסמטרא אחרא. כמבואר במדרש (ויקרא רבה לז). ובוה תבין מה שאמרו חכמינו ז"ל (יומא כז): "השטן" גימטריא שס"ד, ויום אחד בשנה (שהיא שס"ה ימים), יום הכיפור, אין לו רשות להספין. ויש להבין. הרי אותה ה' של מילת השטן הוא רק משמש לפעולת ה' הידיעה, אבל עיקר שמו – "שטן", וכי שמו "השטן"? ואם כן עדיין חסרו חמשה ימים? ואומר אני, שזה הם אלו חמשה ימים שבין יום הכיפור לסוכות, ויום ראשון דלולב ואתרונן מגין ואין לו רשות כנ"ל, ולכן אין לו רק שני ימים... וממשיך וכותב: ומה תבין מה שאמר איש אלוקים קדוש מהרמ"ע, כי נאמר (בראשית ג. טו) "ואיבה אשית" רמז לו ימים המסוגלים לתשובה: "איבה" – א' דראש השנה, י' ימי תשובה, ב' דראש השנה, וז' דחק עצמו מהרמ"ע בעל כורחו לפרשו, אבל הוא הדבר שכתבנו, שכוון לחמישה ימים שאין לשטן בהם שליטה...

הדפסת והפצת הגליון

גדבת ידידנו הנכבד הרב גדליה אילסון היו" – ירושלים

יהי רצון שזכות זיכוי הרבים תעמוד ותגן בעדו ובעד בני ביתו להתברך בכל הטוב, ולגמור חתימה טובה בספרן של צדיקים אכ"ר.